

“บทบาทและเจตนา” ไม่ใช่แค่ว่าใครเป็นคนลงมือ

หลายคนอาจเข้าใจว่า หากไม่ได้เป็นผู้ลงมือกระทำความผิดด้วยตนเอง ย่อมไม่ต้องรับโทษทางกฎหมาย แต่ในความเป็นจริง หลักกฎหมายอาญาไทยไม่ได้มองเพียงว่า “ใครเป็นคนทำ” เท่านั้น หากยังพิจารณาถึง บทบาทและความเกี่ยวข้องของบุคคลในกระบวนการกระทำความผิดด้วย *คำพิพากษาศาลฎีกา ที่ 4639/2566* เป็นตัวอย่างสำคัญที่สะท้อนหลักการนี้ได้อย่างชัดเจนภายใต้แนวคิดที่ว่า แม้ไม่ได้ทำเอง ไม่ได้แปลว่าไม่ผิด คดีนี้เป็นกรณีร่อนนายก อบต. จำเลยที่ 1 ไม่มีส่วนที่โดยตรงในการดูแลและประสานโครงการจัดงานประเพณีบุญบั้งไฟ แต่จำเลยที่ 1 ให้ ว. จำเลยที่ 2 ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ จัดทำบันทึกตกลงซื้อบั้งไฟและบันทึกตกลงจ้างเหมาวงดนตรี เสนอนายก อบต. ลงนาม และให้ทำสัญญาฮั้ว อันเป็นเท็จ แต่จำเลยที่ 1 ไม่ได้นำเงินไปจัดงานประเพณีบุญบั้งไฟแต่อย่างใด จำเลยที่ 1 ในฐานะผู้บังคับบัญชาอำนาจเหนือ ซึ่งสามารถให้ผู้อื่นให้โทษแก่จำเลยที่ 2 ได้หลุดจากจำเลยที่ 2 ว่าจะเป็นผู้รับผิดชอบด้วยตนเอง เพื่อจะเร่งรัดให้ ว. และ ป. ซึ่งเป็นคณะกรรมการตรวจรับพัสดุและเจ้าหน้าที่ทำเอกสาร กรอกข้อความในใบตรวจรับพัสดุว่า ผู้ขายส่งมอบ และกรรมการได้ตรวจรับพัสดุถูกต้องสมควรจ่ายเงินให้แก่ผู้ขายและผู้รับจ้าง ซึ่งเป็นการกระทำอันเป็นเท็จ ทั้งในส่วนของการจัดซื้อบั้งไฟและการจ้างเหมาวงดนตรี การกระทำของจำเลยที่ 1 จึงเป็นการสนับสนุนให้ ว. แล ป. จำเลยที่ 2 กระทำผิด ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า แม้จำเลยที่ 1 จะมิได้เป็นผู้ลงมือกระทำการอันเป็นความผิดด้วยตนเอง แต่เมื่อปรากฏพฤติการณ์ว่า จำเลยมีส่วนรู้เห็น เห็นชอบ หรือสนับสนุนให้มีการกระทำความผิดเกิดขึ้น การกระทำความผิดดังกล่าวย่อมเข้าลักษณะเป็นการร่วมกระทำความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา การอ้างว่าไม่ได้เป็นผู้กระทำโดยตรงจึงไม่อาจทำให้พ้นจากความรับผิดชอบได้ ศาลได้ย้ำหลักการที่ว่า ความรับผิดชอบทางอาญามิได้พิจารณาเฉพาะการลงมือกระทำเท่านั้น แต่ต้องพิจารณาถึง บทบาทและเจตนาของบุคคลในภาพรวมของการกระทำความผิด ส่วนจำเลยที่ 2 ในฐานะเป็นเจ้าพนักงานซึ่งได้กระทำการตามที่จำเลยที่ 1 สั่ง ย่อมถือเป็นการปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยทุจริต ศาลจึงให้โทษจำคุกด้วยเช่นกัน

จากคดีนี้ศาลฎีกาวางหลักว่า ความรับผิดชอบทางอาญาไม่ได้จำกัดเฉพาะผู้ลงมือกระทำความผิดด้วยตนเองเท่านั้น หากแต่รวมถึงบุคคลที่มีส่วนร่วมในการกระทำความผิด ไม่ว่าจะเป็นการร่วมวางแผน สนับสนุน ช่วยเหลือ หรือแสดงเจตนาเห็นชอบให้มีการกระทำความผิดเกิดขึ้น เมื่อปรากฏว่าจำเลยมีพฤติการณ์ในลักษณะดังกล่าว ย่อมต้องรับผิดชอบทางอาญา เช่นเดียวกับผู้ลงมือกระทำโดยตรง การอ้างว่า “ไม่ได้ทำเอง” จึงไม่เพียงพอที่จะปฏิเสธความผิดได้ คำพิพากษานี้สะท้อนให้เห็นว่า กฎหมายให้ความสำคัญกับ “บทบาท” และ “เจตนา” ของบุคคลเป็นหลัก หากบุคคลใดมีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด ไม่ว่าจะเป็นอยู่เบื้องหน้า หรือเบื้องหลัง จะกระทำโดยการสั่ง จูงใจ หรือกดดัน ก็อาจต้องรับผิดชอบทางอาญาได้ทั้งสิ้น หลักการดังกล่าวมีความสำคัญอย่างยิ่งในยุคปัจจุบัน ที่การกระทำความผิดมักเกิดขึ้นเป็นกลุ่ม เป็นเครือข่าย หรือมีการแบ่งหน้าที่กันอย่างชัดเจน บทเรียนสำคัญจากคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4639/2566 คือ การหลีกเลี่ยงการลงมือทำด้วยตนเอง ไม่ได้หมายความว่าพ้นจากความผิด หากยังมีส่วนร่วม สนับสนุน หรือรู้เห็นเป็นใจต่อการกระทำความผิด ดังนั้น ข้าราชการจึงควรตระหนักว่า การเข้าไปเกี่ยวข้องกับการกระทำที่ผิดกฎหมาย ไม่ว่าจะโดยตรงหรือโดยอ้อม ล้วนมีความเสี่ยงที่จะต้องถูกลงโทษตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องทั้งสิ้น